

ประโยค ป.ธ.๙
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๔

๑. อิทานิ เตสํ เตสํ ปุคฺคานํ ยถาปฏิกฺขิตฺตชวานานิ วุชฺเชตฺวา ปาโรเสสโต
 ลพฺภมานชวานานิ สมฺปิณฺชิตฺวา ทสฺเสตุํ อเสกฺขานนฺตฺยาที วุตฺตํ ๑ ติวริสสิกฺขาปริปุริการีภาวโต
 อเสกฺขานํ ชีณาสวานํ เตตฺตีสวิริกฺสลาภุสฺสสฺส เหฏฺฐิมผลตฺตยสฺส วิถิมุตฺตานฉฺจ
 นวมหคฺคตวิปากานํ วเสน ปณฺจจตฺตาทิสวชฺชิตานิ เสसानิ เตวีสตฺติกาฆวจรวิปากวิสตฺติกรฺยา-
 อรหคฺคผลวเสน จตฺตจตฺตาทิส วิถิจิตฺตานิ สมภวา ยถาลาภํ กามภเว จิตานํ วเสน อุทฺทิสเ ๑
 เสกฺขานํ อฏฺฐารสกรฺยาชวณทฺวิจฺจิจิณฺจาสหคตปณฺจกอกคฺคผลมหคฺคตวิปากวเสน เตตฺตีส วุชฺเชตฺวา
 เตวีสตฺติกาฆวจรวิปากอวชฺชนทฺวยเอภวิสตฺติกฺสสคตฺตาทุสฺสเลฏฺฐิมผลตฺตยวเสน ฉปณฺญาส
 วิถิจิตฺตานิ ยถาสภวํ อุทฺทิสเ อวิเสสโต ๑ วิเสสโต ปน โสตาปนฺนสภทาคามินํ
 เอกปณฺญาส อนาคามินํ เอกุณปณฺญาส อวเสसानํ จตฺตุนํ ปุณฺธุชฺชนานํ อฏฺฐารสกรฺยาชวณ-
 สพฺพโลกุตฺตรมหคฺคตวิปากวเสน ปณฺจจตฺตีส วุชฺเชตฺวา อวเสसानิ กามาวจรวิปากอวชฺชน-
 โลกียกฺสลาภุสฺสวเสน จตฺตปณฺญาส วิถิจิตฺตานิ ยถาสภวโต อุทฺทิสเ อวิเสสโต ๑ วิเสสโต
 ปน ติเหตุกานํ จตฺตปณฺญาสว ลพฺภนฺติ ๑ ทฺวิเหตุกาเหตุกานํ ฉาณสมฺปยุตฺตวิปาก-
 อปฺปนาชวณวชฺชิตานิ เอกจตฺตาทิส ๑ อาปายิกานํ ตาเนว ทฺวิเหตุกวิปากวชฺชานิ สคตฺตีส
 วิถิจิตฺตานํติ ทฏฺฐพฺพํ ๑

อภิธัมมัตถวินาโยนี ปริเฉทที่ ๔ หน้า ๑๕๔

๒. อตฺตโน อนุปฺปตฺติยา สหฺปฺปนฺนानมฺปิ อนุปฺปตฺติโต ปกาสฺสส ปทึโป วีย
 สหฺปฺปนฺนानํ สหฺปฺปาทภาเวน ปจฺจโย สหฺชาตปจฺจโย ๑ อรูปโน จตฺตฺกชฺชนธา จตฺตาทโร
 มหาวุตา ปฏฺฐิสนฺธิกฺขณเว วตฺตฺวิปากา จ ฐมฺมา ๑ อณฺณมณฺณํ อุปฺตมฺภิกฺขมานํ ติถณฺฑํ วีย
 อตฺตโน อุปฺการกฐมฺมานํ อุปฺตมฺภิกฺกภาเวน ปจฺจโย อณฺณมณฺณปจฺจโย ๑ อณฺณมณฺณภาว-
 วเสนเนว จ อุปฺการกตา อณฺณมณฺณปจฺจยตา น สหฺชาตมคฺคเตนาคิ อยเมเตสํ ทฺวินนํ
 วิเสสโต ๑ ตถาหิ สหฺชาตปจฺจยภาวีเยว โภจฺจि อณฺณมณฺณปจฺจโย น โหติ จิตฺตชฺชรฺพานํ สหฺชาต

ปัจจัยภาวินี นามสฺส อุปาหารูปานํ สหชาติปัจจัยภาวินี มหาภูตानญจ อญฺณมญฺญปัจจัย-
ภาวสฺส ออนุทฺตฺตฺตา ยถิ หิ สหชาติภาเวเนว อตฺตโน อุปการกานํ อุปการกตา
อญฺณมญฺญปัจจัยตา ลียา ฯ ตทา สหชาติอญฺณมญฺญปัจจัยเยหิ สมานะหิ ภวิตฺพุพฺพติ ฯ

จิตฺตกมฺมสฺส ปญฺเญ วีย สหชาตินามรูปานํ นิสฺสยภูตา จตุกฺขนฺธา ตรูปฺพุพฺพตาหีนํ
ปจฺวี วีย อารากาโรโตเยว สหชาติรูปสฺสจฺจวิญญาณธาตุนํ ยถากุภมํ นิสฺสยา ภูตฺรูปิ วตฺตุ
จาติ อิมะ นิสฺสยปัจจัยา นาม นิสฺสยติ นิสฺสิตเกหิติ กตฺวา ฯ พฺลวภาเวเน นิสฺสโย
ปัจจัย อุปนิสฺสยปัจจัย อุปสทฺทสฺส อติสยโชนกตฺตา ฯ

ฉ วตฺตุนิ ฉาลมฺพนานิ จาติ อิมะ ปัจจุปปนฺนโต ปจฺมํ อุปฺปชฺชิตฺวา
ปวตฺตมานภาเวเน อุปการกา ปุเรชาติปัจจัย ฯ ปัจฉาชาติปัจจัยเย อสฺสตี สนนานญฺจิจิตฺเหตฺตฺวา
อจฺจณฺตสฺส กายสฺส อุปตฺถมฺภนภาเวเน อุปการกา ปัจฉาชาติ จิตฺตเจตฺตสิกา ฐมฺมา
ปัจฉาชาติปัจจัย ฯ โส คิขฺมโปตฺกสรีรานํ อหาราสา เจตนา วีย ทฺถุทฺพุโพ ฯ

(อภิธัมมัตถกวิภาวินี ปริเฉทที่ ๘ หน้า ๒๔๒ - ๒๔๓)

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ.๙
แปล มคธเป็นไทย
พ.ศ. ๒๕๔๔

๑. ท่านพระอนุรุทธาจารย์ครั้งวันชวนจิตตามที่ถูกห้ามทั้งหลาย สำหรับบุคคลทั้งหลายเหล่านั้น ๆ แล้ว บัดนี้ หวังจะรวบรวมแสดงชวนจิตที่จะได้อยู่ โดยนัยที่ยังเหลือรอบด้าน จึงกล่าวคำว่า อเสกขาน ดังนี้เป็นต้น ๆ นักศึกษาทั้งหลายพึงเห็นความตกลงใจว่า บัณฑิตพึงยกขึ้นแสดง ซึ่งวิธีจิต ๔๔ ดวง คือ กามาวจรวิปากจิต ๒๓ ดวง กิริยาจิต ๒๐ ดวง และอหัตตผลจิต (๑ ดวง) ที่เหลือ เว้นจิต ๔๕ ดวง คือ กุสลจิต (๒๑ ดวง) อกุสลจิต (๑๒ ดวง) รวม ๓๓ ดวง อหัตตผลจิตเบื้องต้น ๓ ดวง และมหัคคตวิปากจิต ที่พ้นจากวิธีจิต ๔ ดวง ตามที่เกิดได้ คือ ตามที่ทำได้ สำหรับพระอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้ชื่อว่าเป็นพระอเสกขะ เพราะท่านเป็นผู้มีปรกตทำให้บริบูรณ์ในไตรสิกขา ได้แก่ สำหรับพระชินาสพทั้งหลาย โดยหมายถึงพระชินาสพทั้งหลาย ผู้ยังดำรงอยู่ในกามภพ ๆ กล่าวโดยไม่แปลกกัน บัณฑิตพึงเว้นจิต ๓๓ ดวง คือ กิริยาชวนจิต ๑๘ ดวง โลกมูลจิตที่เป็นทิวฐีสัมปยุต (๔ ดวง) และโมหมูลจิตที่สหระคตด้วยวิจิกิจฉาเจตสิก (๑ ดวง) รวม ๕ ดวง อหัตตผลจิต (๑ ดวง) และมหัคคตวิปากจิต (๔ ดวง) แล้วยกขึ้นแสดง ซึ่งวิธีจิต ๕๖ ดวง คือ กามาวจรวิปากจิต ๒๓ ดวง อาวัชชนจิต ๒ ดวง กุสลจิต ๒๑ ดวง อกุสลจิต ๗ ดวง และอหัตตผลจิตเบื้องต้น ๓ ดวง ตามที่เกิดได้ สำหรับพระอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้เป็นพระเสกขะ ๆ แต่กล่าวโดยแปลกกัน พึงยกขึ้นแสดงซึ่งวิธีจิต ๕๑ ดวง สำหรับพระโสดาบันบุคคล และพระสกทาคามีบุคคลทั้งหลาย พึงยกขึ้นแสดงซึ่งวิธีจิต ๔๔ ดวง สำหรับพระอนาคามีบุคคลทั้งหลาย กล่าวโดยไม่แปลกกัน บัณฑิตพึงเว้นจิต ๓๕ ดวง คือ กิริยาชวนจิต ๑๘ ดวง โลกุตตรจิตทั้งปวง (๘ ดวง) และมหัคคตวิปากจิต (๔ ดวง) แล้วยกขึ้นแสดงซึ่งวิธีจิต ๕๔ ดวง คือ กามาวจรวิปากจิต (๒๓ ดวง) อาวัชชนจิต (๒ ดวง) โลภิกกุสลจิต (๑๗ ดวง) และอกุสลจิต (๑๒ ดวง) ที่เหลือ ตามที่เกิดได้ สำหรับ

บุคคลทั้งหลายที่เหลือ คือ สำหรับบุุคคล ๔ จำพวก ๆ แต่กล่าวโดยแปลกกัน สำหรับพวกดีเหตุกบุคคล ย่อมได้วิถิจิตเพียง ๕๔ ดวงเท่านั้น ๆ สำหรับพวกวิเหตุกบุคคล และ อเหตุกบุคคล ย่อมได้วิถิจิต ๔๑ ดวงเท่านั้น ซึ่งเวณกามาวจรโสภณวิบากจิต ที่เป็นญาณสัมปยุต (๔ ดวง) และอัปนาชวนจิต ๔๘ ดวงเสีย ๆ สำหรับเหล่าสัตว์ผู้เกิดในอบายภูมิ ย่อมได้วิถิจิต ๔๑ ดวงเหล่านั้นนั้นแหละ ซึ่งเวณกามาวจรโสภณวิบากจิตที่เป็นวิเหตุกะ (๔ ดวง) คงเหลือวิถิจิตเพียง ๓๗ ดวงเท่านั้น ๆ

๒. สภาวะธรรมเป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยภาวะที่เกิดขึ้นร่วมกัน เปรียบเสมือนดวงประทีปเป็นปัจจัยแก่แสงสว่าง ฉะนั้น เพราะเมื่อตนไม่เกิดขึ้น แม้ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นร่วมกันก็เกิดขึ้นไม่ได้ ชื่อว่า สหชาติปัจจัย ได้แก่ ธรรมทั้งหลาย คือ นามขันธ์ ๔ ประการ มหาภูตรูป ๔ ประการ ท้ายวัตถุและวิบากจิตในขณะปฏิสนธิ ๆ สภาวะธรรมที่เป็นปัจจัยแก่เหล่าธรรมที่ทำการกระทำตน โดยภาวะที่ช่วยอุดหนุนกันและกัน เปรียบเสมือนไม้ ๓ อัน ช่วยค้ำยันกันและกัน ฉะนั้น ชื่อว่า อัญญมัญญปัจจัย ๆ สหชาติปัจจัยกับอัญญมัญญปัจจัย ๒ ประการเหล่านี้ มีความต่างกันดังนี้ ก็ ภาวะที่ธรรมทำการกระทำ ด้วยอำนาจความมีอุปการะแก่กันและกันนั้นแหละ ชื่อว่า ความเป็นอัญญมัญญปัจจัย (ส่วน) ภาวะที่ธรรมทำการกระทำกันและกันด้วยเหตุเพียงเกิดร่วมกัน ไม่ชื่อว่า ความเป็นอัญญมัญญปัจจัย ๆ จริงอย่างนั้น ปัจจัยธรรมบางอย่าง ซึ่งมีปรกติเป็นสหชาติปัจจัยนั้นแหละ ก็ไม่ชื่อว่า เป็นอัญญมัญญปัจจัย เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ทรงยกนามธรรม ซึ่งมีปรกติเป็นสหชาติปัจจัยแก่จิตตชรูปทั้งหลาย ว่าเป็นอัญญมัญญปัจจัยแก่จิตตชรูปทั้งหลาย และเพราะมิได้ทรงยกมหาภูตรูปทั้งหลาย ซึ่งมีปรกติเป็นสหชาติปัจจัยแก่อุปาทายรูปทั้งหลาย ว่าเป็นอัญญมัญญปัจจัยแก่อุปาทายรูปทั้งหลาย ก็ ถ้าว่า ภาวะที่ธรรมทำการกระทำเหล่าธรรมที่ทำการกระทำตน โดยภาวะที่เกิดขึ้นร่วมกันเท่านั้น พึงเป็นอัญญมัญญปัจจัยไซ้ ๆ ในกาลนั้น สหชาติปัจจัยกับอัญญมัญญปัจจัย ก็ต้องเหมือนกันแล ๆ

ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ คือ ขันธ์ ๔ ประการ เป็นที่อาศัยแก่นามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้น ดุจผืนผ้าเป็นที่อาศัยแก่จิตรกรรม ฉะนั้น มหาภูตรูป (๔ ประการ) เป็นที่อาศัยแก่รูปธรรมที่เกิดขึ้น และวัตถุ (๖ ประการ) เป็นที่อาศัยแก่วิญญาณธาตุ

จิต ๗ ประการ ตามลำดับ โดยอาการเป็นที่รองรับนั่นเอง ดุจพื้นดินเป็นที่อาศัย
รองรับต้นไม้และภูเขา เป็นต้น ฉะนั้น ชื่อว่า นิสสยปัจจัย เพราะอธิบายว่า อันธ์ธรรม
ทั้งหลายที่อาศัย อาศัยอยู่ ฯ สภาวธรรมเป็นปัจจัยเป็นที่อาศัย โดยภาวะที่มั่นคง
ชื่อว่า อุปนิสสยปัจจัย เพราะ อุป คัพฺท ส่องถึงความหมายดียิ่ง ฯ

ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ คือ วัตถุ ๖ ประการ และอารมณ์ ๖ ประการ
ทำอุปการะโดยภาวะที่เกิดขึ้น เป็นไปอยู่ก่อนจิต และเจตสิกธรรมที่เป็นปัจจุบันธรรม
ชื่อว่า ปุเรชาติปัจจัย ฯ ธรรมทั้งหลาย คือ จิตและเจตสิกธรรมที่เกิดภายหลัง
ทำอุปการะโดยภาวะที่ช่วยอุปถัมภ์ร่างกาย ซึ่งเมื่อไม่มีปัจฉาชาติปัจจัยก็ไปไม่ถึงความ
เป็นเหตุดำรงอยู่แห่งความสืบต่อกัน ชื่อว่า ปัจฉาชาติปัจจัย ฯ ปัจฉาชาติปัจจัยนั้น
บัณฑิตพึงเห็น ดุจเจตนาที่มุ่งหวังอาหาร เป็นปัจจัยแก่ร่างกายของลูกแร้ง ฉะนั้น ฯ

พระธรรมวโรดม คุณสมฺปนฺโน วัดเบญจมบพิตร
สนามหลวงแผนกบาลี

แปล
ตรวจแก้.